

Δελτίο

Φθινοπώρο - Χειμωνας 2007

ΑΡ. ΤΕΥΧΟΥΣ 39

ΣΧΟΛΗ Ι.Μ.ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΡΙΟ

Δελτίο

A φιέρωμα

ΛΥΚΕΙΟ ΚΑΙ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ. Μια σχέση πάθους με γνωστά επακόλουθα

Στάθης Κουτσούνης*

Η Εκπαίδευση είναι ένας ζωντανός και αεικίνητος οργανισμός, που δικαιούται και οφείλει, παρακολουθώντας την πραγματικότητα και τις εξελίξεις, να πειραματίζεται και να δοκιμάζει νέα συστήματα, νέες μεθόδους, νέα μέτρα. Στόχος της πρέπει να είναι η αέναη βελτίωση, μέσα από τη σύνδεση μάλιστα με την ίδια τη ζωή· διότι η εκπαίδευση είναι ένα κοινωνικό γεγονός που πρέπει να συνδέεται με τη ζωή, αλλιώς αποβαίνει ένα θεωρητικό (κατα)σκεύασμα χωρίς αντίκρισμα.

Τα τελευταία δέκα χρόνια έχουμε γίνει μάρτυρες αλλεπάλληλων «μεταρρυθμίσεων» με αδικαιολόγητη προχειρότητα, χωρίς σκέψη και ουσιαστικό σχεδιασμό, χωρίς προοπτική, που έχουν ως αποτέλεσμα την απορρύθμιση των σχολείων και το στροβιλισμό των μαθητών μέσα στο ίδιο τέλμα. Αποτέλεσμα όλων αυτών –και το διαπιστώνουμε καθημερινά– είναι ότι οι μαθητές δεν είναι ευχαριστημένοι με την ισχύουσα κατάσταση, δε διδάσκονται με την πραγματική έννοια του όρου, δεν αντλούν ηδονή από τη γνώση, δε θεωρούν σκοπό την καλλιέργειά τους, δεν αποκτούν παιδεία· αντιθέτως, θεωρούν τη γνώ-

ση –και ό,τι γίνεται στο Λύκειο– μόνον ως όχημα για την εισαγωγή στα AEI και TEI, άρα δεν τη συνδέουν με τη ζωή και το βαθύτερο νόημα της ύπαρξης. Κι αυτό είναι ένα πολύ σοβαρό και επικίνδυνο τρωτό.

Επειδή υπάρχουν σκέψεις για αλλαγές, επιβάλλεται να κατατεθούν απόψεις, οι οποίες θα αποτελέσουν έναυσμα ζυμώσεων, ώστε να κερδηθεί τελικώς η ευκαιρία. Θεωρώ, ωστόσο, ότι βελτιώσεις δε χωρούν. Χρειάζεται ρηγικέλευθη παρέμβαση, πλήρης ανατροπή, έξω από πολιτικές σκοπιμότητες και ισορροπίες, προκειμένου να κτιστεί μια πραγματική μεταρρύθμιση, που θα είναι διαρκής διαδικασία με σχεδιασμό και όραμα, με βάθος και ουσία.

Η πρότασή μου στηρίζεται σε δύο άξονες:

- I. Τη λειτουργία του Λυκείου και
- II. Την πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

I. α) Το Λύκειο, λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες του εφήβου, πρέπει να δρομολογήσει μια διηνεκή ποιοτική αναβάθμιση της εκπαίδευσης που παρέχει και να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις που θα το μετατρέψουν σε δεξαμενή υψηλής γενικής παιδείας, ώστε να μπορεί να προδιαγράψει και να καθορίσει το μέλλον της ελληνικής εκπαίδευσης, κατ' επέκταση και της κοινωνίας: να ανοί-

* Ο Στάθης Κουτσούνης είναι φιλόλογος, Διευθυντής του Λυκείου της Σχολής Ι.Μ.Παναγιωτόπουλου.

A φιλέρωνα

Ξει ουσιαστικούς και ρεαλιστικούς δρόμους, για να βγουν οι μαθητές από το τέλμα στο οποίο είχαν και έχουν περιπέσει: να κινητοποιήσει το μέρος εκείνο της συνείδησης και ευαισθησίας τους το οποίο έχει καταστεί ανενεργό, εξαιτίας της προσαρμογής της διδακτικής και μαθησιακής διαδικασίας στον ισοπεδωτικό μηχανισμό της εισόδου στα ΑΕΙ: να διασκεδάσει την αντίληψη ότι ο σκοπός είναι το πανεπιστήμιο –σκοπός είναι ο 'δρων' άνθρωπος και το δημιουργικό σχολείο, η ουσιαστική γνώση, η βαθύτερη καλλιέργεια της προσωπικότητας, η παιδεία. Το πανεπιστήμιο έπειτα: να απελευθερώσει τις 'δυνάμει' υπάρχουσες στους μαθητές μορφωτικές δυναμικές, ώστε να τις καταστήσει 'ενεργεία', σύμφωνα με τον Αριστοτέλη: να τους αθήσει, απελευθερώνοντας τη φαντασία και τη δημιουργικότητά τους, να αντλούν ηδονή από τη γνώση, συνδέοντάς τη με τη ζωή και το βαθύτερο νόημα της ύπαρξης: να τους στρέψει στην έρευνα, τη βιβλιοφιλία και τη φιλαναγνωσία· να συμβάλει στη διαμόρφωση χειραφετημένων πολιτών και ελεύθερων συνειδήσεων· να κάνει το μάθημα από στατικό και μονόδρομο δυναμικό και αμφίδρομο, από ατελείωτο και απωθητικό μονόλογο ευχάριστο και ελκυστικό διάλογο, μέσα από τον παιδαγωγικό έρωτα, που στηρίζεται στην επι-κοινωνία δασκάλου μαθητή: να μετατρέψει, εν τέλει, την πλήξη της εκπαίδευσης σε ευφορία της παιδείας.

β) Η φοίτηση στο Λύκειο πρέπει να γίνει πλέον υποχρεωτική και να οδηγεί στην απόκτηση Απολυτηρίου. Ο βαθμός του Απολυτηρίου θα προκύπτει με ποσόστωση από τη βαθμολογία και των τριών τάξεων του Λυκείου. Εκτός από προϋπόθεση για συμμετοχή σε εξετάσεις προς την τριτοβάθμια εκπαίδευση, το Απολυτήριο, με τη βαρύτητα και την αξιοπιστία που επιβάλλεται να έχει, θα χρησιμεύει στον κάτοχό του και για να αισκήσει με αξιοπρέπεια ένα επάγγελμα που δεν απαιτεί επιστημονική ειδίκευση.

γ) Χρειάζεται αναδιάρθρωση των Προγραμμάτων και συγγραφή βιβλίων με άλλο πνεύμα και οπωδήποτε εισαγωγή του πολλαπλού βιβλίου. Το πολλαπλό βιβλίο αποτελεί σημαντική καινοτομία στην εκπαίδευση. Προβάλλοντας μιαν άλλη δυναμική, μπορεί να συντελέσει στην καταπολέμηση της στείρας απομνημόνευσης και της τυποποίησης που προκαλεί ο μονοδιάστατος προσανατολισμός του Λυκείου.

δ) Θεωρώ την επινόηση και διατήρηση των Κατευθύνσεων λανθασμένο μέτρο. Πολλώ μάλλον την υπερβολή των τριών –πέραν των πρακτικών προβλημάτων, δεν υπάρχει σαφής και ουσιαστική διαφορά μεταξύ Θετικής και Τεχνολογικής και μάλιστα με δύο κύκλους, άρα θα αρκούσαν οι δύο: Θεωρητική και Θετική: επιπλέον, το σύστημα των Κατευθύνσεων, όπως είναι σήμερα, αναγκάζει σε ορισμένες περιπτώσεις τους μαθητές να ασχοληθούν με αντικείμενα άσχετα με τις επικείμενες σπουδές τους, ακυρώνοντας συγχρόνως τη δυνατότητα να εμβαθύνουν σε αυτά που τους είναι αναγκαία. Δεν κατανοώ π.χ. γιατί πρέπει ο υποψήφιος μηχανικός, σε βάρος των Μαθηματικών ή της Φυσικής, να διδάσκεται τη Βιολογία στο επίπεδο που τη διδάσκεται ο υποψήφιος γιατρός. Όσο για την έναρξή τους από τη Β' τάξη, δε νομίζω ότι είναι απαραίτητο η εξειδίκευση να ξεκινά από τόσο νωρίς. Αντί των Κατευθύνσεων προτείνω να υπάρχουν τέσσερα –αντί για πέντε– Επιστημονικά πεδία και οι μαθητές, ανάλογα με τις σχολές στις οποίες προτίθενται να σπουδάσουν, να παρακολουθούν στην Γ' μόνο τάξη και τα αντίστοιχα μαθήματα Επιστημονικού πεδίου, ως έξης: 1. Ανθρωπιστικές, Νόμικές και Κοινωνικές Επιστήμες:

Το Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Αρχαία – Ιστορία – Φιλοσοφία ή Λατινικά, 2. Θετικές και Τεχνολογικές Επιστήμες: Μαθηματικά – Φυσική – Χημεία, 3. Επιστήμες Υγείας: Βιολογία – Χημεία – Φυσική, 4. Επιστήμες Οικονομίας και Διοίκησης: Οικονομική Θεωρία – Μαθηματικά – Κοινωνιολογία ή Ιστορία.

ε) Όσο το Λύκειο είναι δέσμιο του συστήματος εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, η εκπαίδευτική διαδικασία περνά σε δεύτερη μοίρα, η διαλεκτική σχέση διδασκαλίας και μαθητείας υπονομεύεται. Απαιτείται η επανίδρυση του Λυκείου, η απαγκίστρωση από τον σφικτό εναγκαλισμό του με την εισαγωγή στα ΑΕΙ και ΤΕΙ, η εξεύρεση τρόπων και η θέσπιση μέτρων ώστε η βαθμίδα να αποκτήσει αυτοτέλεια. Είναι αυτονότητα ότι πρέπει να αποσυνδεθούν οι Λυκειακές από τις Εισαγωγικές εξετάσεις, ώστε να πάψει να λειτουργεί το Λύκειο ως προθάλαμος των πανεπιστημίων. Οι Λυκειακές εξετάσεις θα είναι ενδοσχολικές και ο μαθητής θα αξιολογείται στο σύνολο της προσωπικότητάς του με πολλαπλά κριτήρια.

II) Αφού, όπως είπαμε, πρέπει να υπάρξει αποσύνδεση της εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση από τις εξετάσεις του Λυκείου, τίθεται το ερώτημα πώς θα εισάγονται οι μαθητές στα πανεπιστήμια, μια και δεν υπάρχει αντιστοιχία των υποψηφίων με τις προσφερόμενες θέσεις. Ακούγονται και έχουν κατατεθεί διάφορες προτάσεις, με πλεονεκτήματα αλλά και μειονεκτήματα. Επιθυμώντας να συνεισφέρω στο σχετικό διάλογο θα καταθέσω προς προβληματισμό και συζήτηση μια νέα, πλήρη στα γενικά σημεία της, πρόταση.

α) Ο μαθητής που αποφοίτησε από το Λύκειο και είναι κάτοχος Απολυτηρίου, αν επιθυμεί να προχωρήσει σε ακαδημαϊκές σπουδές, θα συμμετάσκει σε Εισαγωγικές εξετάσεις, αποσυνδεμένες τελείως από το Λύκειο, οι οποίες θα διενεργούνται το δεύτερο 10ήμερο του Ιουνίου. Αυτό σημαίνει ότι οι εξετάσεις της Γ' Λυκείου θα τελειώνουν στις 31 Μαΐου, ενώ μέχρι τις 5 Ιουνίου το αργότερο θα έχουν εκδοθεί τα αποτελέσματα και τα Απολυτήρια. Οι υποψήφιοι θα διαγωνίζονται σε τρία μαθήματα Γενικής παιδείας (Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία, Μαθηματικά και Ιστορία) και στα τρία μαθήματα Επιστημονικού πεδίου. Θα υποβάλλονται επίσης σε Δοκιμασία Γνώσεων και Δεξιοτήτων, στην οποία θα υπάρχουν στοιχεία από όλα τα διδασκόμενα μαθήματα και στις τρεις

Το αμφιθέατρο τελετών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας.

τάξεις του Λυκείου. Η Δοκιμασία αυτή, χωρίς να απαιτεί προετοιμασία, θα αξιολογεί τη συνολική μαθησιακή εμπειρία του μαθητή, την κατοχή στοιχειώδων γνώσεων, καθώς και βασικές δεξιότητες λογικής, κριτικής σκέψης και αναλυτικής και συνθετικής ικανότητας των διαγνωζομένων. Για την εισαγωγή θα λαμβάνεται επιπλέον υπόψη και ο βαθμός του Απολυτηρίου. Παρατηρήσει:

i) Πρέπει να υπάρχουν συντελεστές που θα επιφέρουν ισορροπίες: ίδιοι και μικρότεροι για τα μαθήματα (μ) Γενικής Παιδείας (ΓΠ) και το Απολυτήριο (Α): διαφορετικοί, ανάλογα με τη σχολή εισαγωγής, και μεγαλύτεροι για τα μαθήματα Επιστημονικού Πεδίου (ΕΠ) και τη Δοκιμασία Γνώσεων και Δεξιοτήτων (ΔΓΔ). Δίνω σχηματικά έναν τύπο: Εισαγωγή → ΑΕΙ/ΤΕΙ ⇔ [1ομΓΠx1,5 + 2ομΓΠx1,5 + 3ομΓΠx1,5 + 1ομΕΠx4 + 2ομΕΠx3 + 3ομΕΠx2,5 + ΔΓΔx4 + Αx2] × 10 = 4000 μόρια το άριστα. Προφανώς οι συντελεστές είναι συζητήσιμοι.

ii) Θεωρώ επιβεβλημένη τη συμμετοχή του βαθμού του Απολυτηρίου, το οποίο συναιρεί γενική παιδεία τριών χρόνων και λειτουργεί αντίρροπα ως ένα βαθμό στις απρόβλεπτες συνθήκες των εξετάσεων. Το μικρό ποσοστό συμμετοχής του άλλωστε δεν επηρεάζει την αξιοπιστία και το αδιάβλητο του συστήματος, ενώ από την άλλη, όπως και η Δοκιμασία Γνώσεων και Δεξιοτήτων, λειτουργεί ως ασφαλιστική δικλείδα και κρατά τους μαθητές στο σχολείο, συνδέοντας το τερπνόν της προσλαμβανόμενης παιδείας μετά του ωφελίμου της προσπάθειας για επίτευξη καλύτερης βαθμολογίας, ώστε να έχουν πλεονέκτημα στο συνολικό αποτέλεσμα.

iii) Ο υποψήφιος που απέτυχε μπορεί, όποτε θελήσει στο μέλλον, να συμμετάσχει στις εξετάσεις απεριόριστες φορές, κρατώντας ως αμετάβλητη σταθερά μόνο το βαθμό του Απολυτηρίου του.

β) Σε ό,τι αφορά το θέμα της εξεταστέας ύλης πρέπει να ξεκαθαρίσουμε τα εξής. Τι εξετάζουμε; Το σύνολο των πληροφοριών που προσέλαβε ο μαθητής ή την ικανότητα αξιοποίησης των πληροφοριών αυτών σε δεδομένα περιβάλλοντα; Είναι γνωστό σήμερα ότι δεν έχει σημασία η ποσότητα των γνώσεων του καθενός, ο εγκυκλοπαιδισμός δηλαδή, αλλά η δυνατότητα διαχείρισης της γνώσης: δεν έχει σημασία να φορτώνεται κανείς με απεριόριστες πληροφορίες –είναι ουτοπία άλλωστε να προσπαθεί κάποιος να κατακτήσει το άπειρο– αλλά να μαθαίνει πώς να μαθαίνει και να αξιοποιεί.

Άρα, οι εξετάσεις θα πρέπει να διαγιγνώσκουν κατά πόσο ο μαθη-

τής μπορεί να αξιοποιεί –και όχι απλώς να γνωρίζει ή να αναπαράγει– γνώσεις και δεξιότητες που του έχει προσφέρει το μάθημα. Ο καθορισμός συγκεκριμένης διδακτέας ύλης (π.χ. τόσα και αυτά τα κείμενα στη Λογοτεχνία) και εν συνεχείᾳ η εξίσωση διδακτέας και εξεταστέας ύλης είναι αποχής αντίληψη και δημιουργεί με βεβιότητα πρόβλημα τυποποίησης του μαθήματος και κλειστής αντιμετώπισης των πραγμάτων: παράλληλα υπονομεύονται τόσο η ευρύτερη καλλιέργεια όσο και η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης του μαθητή. Ως εκ τούτου η εξίσωση πρέπει να μετατραπεί σε ανισότητα: διδακτέα ύλη θεωρείται το περιεχόμενο όλου του βιβλίου –επομένως τα βιβλία θα πρέπει να είναι ρεαλιστικά– αλλά οι μαθητές θα εξετάζονται σε λιγότερα απ' όσα διδάσκονται, με τρόπο όμως πολύ απαιτητικό. Συνεπώς, τα θέματα θα πρέπει να είναι διευρυμένα και κριτικής αντίληψης, ώστε να αναδεικνύονται οι ικανότεροι. Π.χ. στη Λογοτεχνία προτείνω η εξέταση να γίνεται σε άγνωστο κείμενο από διδαγμένους συγγραφείς.

Ως εξεταστέα ύλη ορίζεται το αντικείμενο και η θεματολογία και όχι συγκεκριμένες σελίδες από τα διδασκόμενα βιβλία, τα οποία θα έχουν φιλοσοφία αναφοράς. Η θεματολογία αφορά και τις 3 τάξεις, αν και πολύ μεγαλύτερο ποσοστό θα προέρχεται από την Γ' τάξη, μικρότερο από τη Β' και ακόμη πιο μικρό από την Α' τάξη. Η εισαγωγή και διδασκαλία των διαταξικών μαθημάτων, καθώς και του πολλαπλού βιβλίου, αποτελεί βέβαια προϋπόθεση και βοηθά προς αυτή την κατεύθυνση.

Για να αποφευχθεί η ενασχόληση μόνο με τα υπό πανελλαδική εμβέλεια εξεταζόμενα θέματα, η εξεταστέα ύλη, με τον τρόπο που προαναφέραμε, θα πρέπει να ανακοινώνεται το πολύ 2 μήνες πριν από τις Εισαγωγικές εξετάσεις. Εν τοιαύτη περιπτώσει πρέπει να είναι πολύ μικρότερη της διδακτέας, διότι το χρονικό διάστημα μέχρι τις εξετάσεις (γύρω στις 10 ημέρες) είναι μικρό για την τελική επανάληψη και 'τακτοποίηση' των εξεταστέων. Μ' αυτόν τον τρόπο αποδυναμώνεται η ανάγκη των φροντιστηρίων, τα οποία θα τελούν εν διαρκεί συγχύσει, και οι μαθητές δε θα περιορίζονται μόνο στο υπό εξεταση αλλά θα αντιμετωπίζουν ευρύτερα τα πράγματα.

γ) Αποτελεί λάθος, πιστεύω, η δυνατότητα των υποψήφιών να επιλέγουν σχολές από 2 επιστημονικά πεδία, ενίστε εντελώς διαφορετικά μεταξύ τους, και μάλιστα όλες. Αυτό νομίζω προκαλεί σύγχυση στον υποψήφιο, ο καθένας μπορεί να περάσει όπου τύχει, και με δεδομένη τη δυσκολία να ξαναδοκιμάσει, μπορεί να εισαχθεί και να σπουδάσει σε μια σχολή που στην πραγματικότητα δεν επιθυμεί. Επιπλέον, μπορεί να στερήσει τη δυνατότητα από τον συνυπόψηφιό του να εισαχθεί εκείνος στη σχολή της επιθυμίας του. Όλα αυτά οδηγούν σε λάθος επάγγελμα, και κατ' επέκταση σε υπαρξιακά και κοινωνικά προβλήματα στο μέλλον, με επιπτώσεις τόσο στην προσωπική ευτυχία όσο και στην παραγωγή και την οικονομία. Γίνεται σαφής βέβαια στο σημείο αυτό η σημασία του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού, που πρέπει να έχει στόχο και να ενημερώσει τους μαθητές για τα διάφορα επαγγέλματα και την προσφορά εργασίας και να τους βοηθήσει να διακρίνουν τις κλίσεις και τα ενδιαφέροντά τους. Προτείνω λοιπόν το κάθε Επιστημονικό πεδίο να περιλαμβάνει κύκλους σχολών (π.χ. κύκλος νομικών, κύκλος φιλολογικών σχολών κ.λπ. στο πρώτο πεδίο, κύκλος θετικών, κύκλος τεχνολογικών σχολών στο δεύτερο πεδίο κ.ο.κ.) και ο υποψήφιος να έχει δικαίωμα να επιλέξει σχολές 2 το πολύ κύκλων από ένα μόνο Επιστημονικό πεδίο.

Λάθος θεωρώ επίσης τη συμπλήρωση του μηχανογραφικού, αφού

A φιέρωμα

μάθει ο υποψήφιος τα αποτελέσματά του. Διότι μπορεί να παρασυρθεί και να δηλώσει σχολές που κατά βάθος δεν επιθυμεί, ανάλογα με το κύρος τους και την τελική βαθμολογία του. Άρα η κατάθεση των μηχανογραφικών πρέπει να προηγείται.

Για όλα τα παραπάνω είναι αυτονόητο ότι οι μαθητές θα πρέπει να ενημερώνονται με σαφήνεια και ακρίβεια κατά την έναρξη της φοίτησής τους στην Α' Λυκείου.

Η πρότασή μου, επιδιώκοντας αλλαγή της νοοτροπίας τόσο των μαθητών όσο και των εκπαιδευτικών, αφορμάται από την ανάγκη να μην παραμείνει το Λύκειο μια παροπλισμένη βαθμίδα της Εκπαίδευσης και να μη συνθλιβεί η απελευθερωτική δύναμη της δημιουργίας κάτω από το βάρος της επιτυχίας στα πανεπιστήμια· επιπλέον, φιλοδοξεί να συντελέσει στην απαλλαγή του Λυκείου από το σύνδρομο του Κρόνου.